

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44

Haziran 2016 June 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MEMLÜKLER DÖNEMİNDE BİR ULEMÂ AİLESİ: İHNÂÎ ÖRNEĞİ A SCHOLARLY FAMILY IN THE MAMLUK PERIOD: EXAMPLE OF İHNAI

M. Fatih YALÇIN*

Öz

Memlûkler, Mısır ve Suriye bölgesinde yaklaşık iki buçuk asır hüküm sürdü ve çok sayıda ulemâ ailesine ev sahipliği yaptı. Bu ailelerden pek çoğu uzun yıllar boyunca önemli görevleri üstlendi. Bunlardan biri olan İhnâî ailesi, saygın bir aileydi ve Memlûkler döneminde beş üyesi kâdilkudât olarak atandı. Ailenin Memlûkler'in kuruluşundan önceki durumu hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. İhnâî ailesi, Memlûkler döneminde müntesip bakımından yoğun olan Şâfiî mezhebiniydi. Fakat aile üyelerinden bazıları mezheplerini değiştirerek Mâlikî oldular. Bu ailenin ilk üyeleri ilmiye sınıfına mensup olarak İslam tarihinde ilk defa on üçüncü asrın ikinci yarısında görülmektedir. Bu makale, değişik bir talihe sahip ve Memlûkler döneminde kâdilkudâtlık verilen İhnâî ailesinin izini sürecektir.

Anahtar Kelimeler: Memlûkler, Ulemâ ailesi, Kâdilkudât, Şâfiî ve Mâlikî Mezhebi.

Abstract

The Mamluks ruled Egypt and Syria for some two and a half centuries and host numerous ulama families. Many of these families assumed important tasks for many years. One of them, the Ihnai was an eminent family and five of whose members appointed chief judges in the Mamluk period. It is not possible to learn about family before the establishment of the Mamluk state. The Ihnai were consistent adherents of the Shafi'i school, the dominant school in the Mamluk period. But some of them changed their school and became Maliki. Members of the family first appear in Islamic history as scholars in the later half of the thirteenth century. This article traces the varying fortunes of one notable family, the Ihnai, who provided chief judges in the Mamluk period.

Keywords: Mamluks, Ulama family, Chief judge, Shafi'i and Maliki School.

Giriş

Memlûkler (648-923/1250-1517), güçlü bir askerî sisteme dayanan bir devlettir. Askerî alandaki başarıların getirdiği istikrarın yanı sıra ilmî hareketin devlet tarafından desteklenmesi ve ilim ile uğraşanların doğu ve batından Kahire ve Dımaşk'a yaptıkları göçler başta olmak üzere muhtelif sebepler dolayısıyla ülkenin hâkim olduğu sınırlar içerisinde âlimlerin sayısında artış meydana getirdi. Bu artış zamanla, birkaç nesil boyunca birden fazla âlim yetiştiren ulemâ ailelerinin de çoğalmasını beraberinde getirdi. Söz konusu dönemde, muhtelif alanlarda yetiştirdiği isimlerle öne çıkan çok sayıda aile mevcuttu. Bu ailelerden bazıları, çeşitli kademelerdeki önemli görevleri uzun yıllar uhdesinde bulundurdular. Nitekim Şâfiî Cemâa ailesi mensupları, Kahire kâdilkudâtlığı görevini yaklaşık altmış yıl boyunca üstlendiler.¹

İncelenen İhnâî ailesi de Şâfiî mezhebi kökenlidir. Ancak bu aile fertlerinin önemli bir kısmı, mezhep değiştirerek Mâlikî oldu. Birçok âlim ve devlet adamı yetiştiren bu ailenin menşei hakkında bilgi bulunmamakla birlikte mensuplarının biyografilerinde geçen İhnâî nisbesi, bu hususta bir fikir vermektedir. Meşhur coğrafyacı Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) verdiği bilgiye göre İhnâî, İskenderiye yakınlarında bulunan bir yerleşim merkezidir.² Bu bilgidен hareketle, İhnâî ailesinin Mısır kökenli olduğu söylenebilir.

Yapılan bazı düzenlemelerle³ Şâfiî mezhebinin güçlü konumunun dengelenmeye çalışıldığı ve Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîliğin güç kazanmasına yönelik çabalara girişildiği Memlûkler döneminde, İhnâî ailesinin en meşhur şahsiyetlerinin yaşadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu dönemde aile fertlerinin bazılarının mezhep değiştirmiş olması da oldukça ilgi çekicidir. Elinizdeki çalışmada, İhnâî ailesi fertlerinin sosyal ve kültürel açılardan özellikleri ve görevleri incelenecektir. Buradan hareketle mezhep değiştiren aile fertlerinin konumlarındaki değişimin izi sürülmeye çalışılacaktır.

1. Sosyo-Kültürel Özellikleri

Ailenin hakkında bilgi sahibi olunan ilk meşhur kişisi Takiyyüddin el-İhnâî'dir. Babası Ebû Bekir hakkında herhangi bir kayıt bulunmayan Takiyyüddin, 660 yılı Receb ayında (Mayıs-Haziran 1262) doğdu. Doğum yeriyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Önceleri Şâfiî mezhebine mensup iken daha sonra

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mfyalcin@sakarya.edu.tr.

¹ Bu aile hakkında geniş bilgi için bkz. Kamal Salibi (1958). "The Banu Jama'a: A Dynasty of Shafi'ite Jurists in the Mamluk Period", *Studia Islamica*, c. 9, s. 97-109.

² Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, c. 1, s. 124.

³ Örneğin devletin kuruluşundan kısa bir süre sonra yargı sisteminde dört mezhepten birer kâdilkudât tayin edilmeye başlanmıştır. Bu konuda bkz. J. Escovitz (1983). "Patterns of Appointment to the Chief Judgeships of Cairo During the Bahri Mamluk Period," *Arabica*, c. 30, s. 147-68.

Mâlikîliğe geçti.⁴ Ancak ne zaman ve niçin mezhep değiştirdiğinden bahsedilmemektedir. Hocaları arasında bulunan meşhur muhaddis Şerefüddin ed-Dimyâtî'den (ö. 705/1306)⁵ hadis okudu. Ayrıca Mâlikî fıkında temayüz etti.⁶ Öğrencileri arasında meşhur tarihçi Safedî (ö. 764/1363) de yer almaktadır. Safedî'nin aktarımına göre hocası Takiyyüddin'den Ramazan 728 (Temmuz-Ağustos 1328) tarihinde icazet aldı.⁷

Öğrencisi Safedî'nin aktardığı rivayete göre Takiyyüddin, 749 (1348-1349) yılında Mısır'da vebadan öldü.⁸ Ancak İbn Râfî' (ö. 774/1372), 22 Muharrem 750 (12 Nisan 1349), tarihinde Kahire'de öldüğünü bildirmektedir.⁹ Makrîzî (ö. 845/1442), onun vefatına dair iki yerde bilgi vermektedir. Bunlardan birincisinde 3 Safer 745 (16 Haziran 1344),¹⁰ ikincisinde ise aynı gün ve ayda ancak yıl olarak 750'yi (23 Nisan 1349) işaret etmektedir.¹¹ Müellif, 745 (1344) yılında Takiyyüddin'in vefeyât bilgisine sehven yer vermiş olmalıdır. Ancak müellifin, Takiyyüddin'in ölümünün ardından Muharrem 750 (Mart-Nisan 1349) tarihinde kâdilkudâtlığa atama yapıldığını belirtmesi¹² bir başka sorunu daha ortaya çıkarmaktadır. Zira bu atama Muharrem ayının sonunda (20 Nisan) yapılmış olsa da Makrîzî'nin Takiyyüddin'in ölüm tarihine dair verdiği ikinci rivayetle çelişmektedir. Makrîzî'de görülen bu çelişkiye İbn Hacer'de de rastlanmaktadır. İbn Hacer, iki eserinde Takiyyüddin'in ölümüne dair bilgi vermektedir. Bunlardan *Ref'ü'l-İsr* adlı eserinde aktardığı rivayete göre Takiyyüddin, Safer 750 (Nisan-Mayıs 1349) tarihinde hastalığının şiddetlenmesi üzerine kâdilkudâtlıktan istifa ettiğine dair bir mektup gönderdi ve istifası kabul edildi. Bunun akabinde de vefat etti.¹³ Bu rivayet Makrîzî'nin Takiyyüddin'in ölümüne dair verdiği ikinci rivayetle uyumlu görünse de Takiyyüddin'den sonra kâdilkudâtlığa yapılan atamanın tarihine dair verdiği bilgi ile uyuşmamaktadır. İbn Hacer'in *ed-Dürer*'de naklettiği rivayette ise Takiyyüddin'in ölümüne kadar görevine devam ettiği ve 750 yılının başında (Mart-Nisan 1349) öldüğünü bildirir.¹⁴ İbn Hacer'in bu rivayeti, Makrîzî'nin Takiyyüddin'in ölüm tarihi ile ilgili naklettiği ikinci rivayetle çelişmekle birlikte Takiyyüddin'in yerine yapılan tayinin tarihi ile ilgili onun verdiği rivayetle uyuşmaktadır. Makrîzî ve İbn Hacer'in rivayetleri çerçevesinde Takiyyüddin'in 90 yaşında öldüğü söylenebilir.

Ailenin tanınmış ikinci şahsiyeti Takiyyüddin'in kardeşi Alameddin'dir. 10 Receb 664 (17 Nisan 1266) tarihinde Kahire'de doğan Alameddin'in tahsil hayatına dair kaynaklarda çok az bilgi verilmektedir. Kardeşi Takiyyüddin'in aksine mezhep değiştirmeyen ve Şâfiî mezhebine müntesip olan Alameddin'in özellikle hadis ilmiyle meşgul olduğu aktarıırken, meşhur hocaları arasında Kahire Şâfiî kâdilkudâti İbn Dakîkul'îd (ö. 702/1302)¹⁵ ve muhaddis Şerefüddin Dimyâtî (ö. 705/1306)¹⁶ zikredilmektedir. Bir tefsir ve Buhârî'nin (ö. 256/870) *Câmi'u's-sahîh* adlı hadis eserine şerh yazmaya başladığı, Dımaşk'ta el-Âdiliyetü'l-kübrâ medresesinde¹⁷ hadis derslerini takip ettiği belirtilmektedir. Alameddin, 68 yaşında iken 13 Zilkade 732 (6 Ağustos 1332) Cuma günü Dımaşk'ta öldü.¹⁸

Ağabeyi Takiyyüddin'den daha az yaşamasına rağmen ailenin soyunun Alameddin'den devam ettiği görülmektedir. Onun tespit edilen dört oğlunun da doğum tarihleri hakkında bir kayda rastlanmadığından hangisinin en büyük hangisinin, en küçük olduğu konusunda fikir yürütmek zordur. Vefat tarihlerine göre sıralama yapıldığında ilk sırada Kemâleddin yer alır. Kaynaklarda onun doğum tarihi ve yerine dair bir bilgiye rastlanmadı. Bununla birlikte ölüm tarihine dair farklı rivayetler aktarılmaktadır. Bunlardan iki farklı rivayet nakleden İbn Râfî', 7 Receb 739 (19 Ocak 1339) Pazartesi veya 8 Receb 739 (19 Ocak 1339) Salı günü,¹⁹ İbn Hacer (ö. 852/1449) ise gün belirtmeksizin Receb 739 (Ocak-Şubat 1339) tarihinde Kahire'de öldüğünü bildirmektedir. Onun hocaları arasında meşhur muhaddis Şerefüddin ed-Dimyâtî de bulunmaktadır. İlme düşkün biri olarak tavsif edilen Kemâleddin, küçük yaşta Şâfiî fıkının önde gelen

⁴ İbn Hacer, (1998). *Ref'ü'l-İsr an kudâti Mısır* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire: Mektebetü'l-Hancî, s. 352.

⁵ Ali Osman Ateş, (1994). "Dimyâtî, Abdülmü'min b. Halef", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 9, s. 310-312.

⁶ İbn Hacer, (1997). *ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yânü'l-mietî's-sâmine* (nşr. Abdülvaris M. Ali), Beyrut: Dârü'l-Cil, c. 3, s. 408.

⁷ Safedî, (1998). *A'yânü'l-İsr ve a'vânü'n-nasr* (nşr. Ali Ebû Zeyd v.dğr.), Dımaşk: Dârü'l-Fikr, c. 3, s. 362.

⁸ Safedî, *A'yânü'l-İsr*, c. 3, s. 363.

⁹ İbn Râfî', (1982). *el-Vefeyât* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, c. 2, s. 118.

¹⁰ Makrîzî, (1997). *Kitâbü's-sülûk li-ma'rifeti düvelî'l-mülûk* (nşr. Muhammed Abdülkadir Atâ), Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, c. 3, s. 431.

¹¹ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 114.

¹² Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 101.

¹³ İbn Hacer, *Ref'ü'l-İsr*, s. 353.

¹⁴ İbn Hacer, *ed-Dürer*, III, 408.

¹⁵ Hayatı hakkında bkz. Ahmet Özel, (1999). "İbn Dakîkul'îd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 19, s. 407-409.

¹⁶ Hayatı hakkında bkz. İbn Kâdi Şühbe, (1978-1980). *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. el-Hâfız Abdülalim Han), Hindistan, c. 2, s. 287-288.

¹⁷ Dımaşk'ın önemli medreseleri arasında yer alır. Detaylı bilgi için bkz. Nuaymî, (1990). *ed-Dâris fi tarihi'l-medâris* (nşr. İbrahim Şemseddin), Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, c. 1, s. 271-278.

¹⁸ Sübkî, (1964). *Tabakâtü's-Şâfiyye ti'l-Kübrâ* (nşr. Mahmûd Muhammed Tanahi, Abdülfettah Muhammed el-Hulv), Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbî el-Halebî, c. 9, s. 309-310; İbn Kâdi Şühbe, *Tabakât*, c. 2, s. 373-374; İbn Hacer, *ed-Dürer*, s. 3, s. 407.

¹⁹ İbn Râfî', *Vefeyât*, c. 1, s. 270.

eserlerinden *et-Tenbîh*'i²⁰ ezberledi.²¹ Hayatının sonlarına doğru nahiv ilmi ile meşgul olduğu aktarılmaktadır.²²

Alameddin'in bir diğer oğlu Tâceddin'in de doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Başlangıçta babası ve dedesi gibi Şâfiî mezhebine mensup olan Tâceddin, daha sonra amcası Takiyyüddin gibi Mâlikî mezhebine geçti.²³ Meşhur hocaları arasında kadın muhaddis Sittülvüzerâ'nın (ö. 716/1316)²⁴ adı zikredilmektedir.²⁵ Onun ölüm tarihine dair farklı rivayetler nakledilmektedir. İbnü'l-İrâkî'nin (ö. 826/1423) aktardığı rivayete göre, 19 Safer 763'te (18 Aralık 1361),²⁶ Makrîzî'ye göre Kahire'de 18 Safer 763'te (17 Aralık 1361) öldü.²⁷ İbn Hacer, bu konuda iki farklı rivayet sunmaktadır. Bunlardan *Ref'ü'l-isr'*de 8 Safer 763 (7 Aralık 1361),²⁸ *ed-Dürer'*de Safer 763 (Kasım-Aralık 1361)²⁹ tarihini vermektedir. Safedî ise onun ölüm haberinin Rebülevvel ayı sonunda (27 Ocak) Dımaşk'a ulaştığını bildirmektedir.³⁰

Alameddin'in üçüncü oğlu Burhâneddin'in de doğum tarihi bilinmemektedir. Onun Kahire'de doğduğunu haber veren İbn Hacer, hayatı ile ilgili daha geniş bilgi vermektedir. Buna göre babası Alameddin, Dımaşk Şâfiî kâdilkudâtı olunca onunla birlikte Dımaşk'a gitti. Burada babasının mezhebiyle ilgilenerek Şâfiî fıkhu okudu ve kardeşi Kemâleddin gibi *et-Tenbîh*'i ezberledi. Dımaşk'taki meşhur hocaları arasında İbnü's-Şihne de yer almaktadır. Daha sonra Kahire'ye dönen Burhâneddin, burada Mâlikî fıkhuyla ilgilendi. İbn Hacer'in verdiği bu bilgiden onun da kardeşi Tâceddin gibi mezhep değiştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak bunun Dımaşk'ta mı yoksa Kahire'ye geldikten sonra mı olduğunu söylemek zordur. Anlatımına devam eden İbn Hacer, onun ölüm tarihini 2 Receb 777 (27 Kasım 1375) olarak verir.³¹ Makrîzî de İbn Hacer ile aynı tarihe işaret eder fakat ona ilave olarak bu ölümün Salı günü gerçekleştiğini bildirir.³² Onlardan farklı olarak İbn Tağrıberdî'deki rivayet, 3 Receb (28 Kasım) Çarşamba gününü,³³ İbnü'l-İmâd'da yer alan rivayet ise gün olmaksızın Receb 777 (Kasım-Aralık 1375) tarihini işaret eder.³⁴ Onun öğrencileri arasında bulunan Muhyiddin Muhammed b. Muhammed (ö. 799/1396) önceleri Mâlikî mezhebine mensuptu ve İbn Hacer'in anlatımından Burhâneddin'in Mâlikî iken ona hocalık yaptığı anlaşılmaktadır. Muhyiddin de hocası gibi mezhep değiştirdi ve Şâfiî mezhebine geçti. Onun Şâfiî olmasından sonra kâdilkudât nâibliği yaptığı bildirilmektedir.³⁵

Alameddin'in tespit edilen dördüncü oğlu İmâdüddin'in hayatı hakkında yeterince bilgi yoktur. Onun müderrislik yaptığı medresede Şâfiî fıkhu okutulduğunu aktaran Nuaymî'nin (ö. 927/1521) vermiş olduğu bilgiye göre³⁶ ve daha sonra mezhep değiştirmedeği varsayılarak onun Şâfiî olduğu kabul edilebilir.

Alameddin'in oğullarından Tâceddin ve Burhâneddin'in çocuklarına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Onların soyunun devam edip etmediği bilinmemektedir. Ancak Alameddin'in diğer iki oğlu Kemâleddin ile İmâdüddin'in soylarının devam ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Şöyleki Kemâleddin'in iki oğlu tespit edilmiş olup, bunlardan Bedreddin diğerine göre daha meşhurdur. 720 (1320-1321) yılı civarında doğan³⁷ Bedreddin'in doğum yerinden bahseden bir rivayet bulunmamaktadır. Ölüm tarihine dair farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan Makrîzî, 16 Receb 784 (25 Eylül 1382) Perşembe günü öldüğünü aktarmaktadır.³⁸ İbn Hacer ile İbn Tağrıberdî (ö. 874/1470), Kahire'de Rebülevvel 789 (Mart-Nisan 1387) tarihinde öldüğünü nakletmektedirler.³⁹ Bedreddin'in tahsil hayatına dair diğer tarihçilerin aksine İbn Hacer, bazı bilgiler aktarmaktadır. Ona göre hadis hocaları arasında babasının amcası Takiyyüddin bulunmaktadır. Okuduğu kitaplar arasında ise meşhur muhaddis Müslim'in (ö. 261/875) *el-*

²⁰ Ebû İshak eş-Şirâzî'nin (ö. 476/1083) Şâfiî mezhebinin beş temel muhtasarından biri olan bu eser hakkında bkz. Bilal Aybakan, (2011). *"et-Tenbîh"*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 447-449.

²¹ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 1, s. 291.

²² İbn Râfî', *Vefeyât*, c. 1, s. 271.

²³ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 412.

²⁴ Hayatı hakkında bkz. Zekeriya Güler, (2009). *"Sittülvüzerâ"*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 37, s. 277-278.

²⁵ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 4, s. 245.

²⁶ İbnü'l-İrâkî, (1989). *ez-Zeyl 'ale'l-İber* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, s. 88.

²⁷ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 265.

²⁸ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 412.

²⁹ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 4, s. 245.

³⁰ Safedî, *A'yânü'l-Asr*, c. 5, s. 130.

³¹ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 34; a.mlf., *ed-Dürer*, c. 1, s. 58-59.

³² Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 391.

³³ İbn Tağrıberdî, (1984-1999). *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstevfi ba'de'l-vâfi* (nşr. Muhammed Muhammed Emin), Kahire: el-Heyetü'l-Misriyyeti'l-Amme li'l-Kitâb, c. 1, s. 147.

³⁴ İbnü'l-İmâd, (1986-1993). *Şezerâtü'z-zehab fi ahbâri men zehab* (nşr. Abdülkadir Arnaûd), Beyrut: Dârü İbn Kesîr, c. 8, s. 431.

³⁵ İbn Hacer, (1969). *İnbâü'l-ğumr bi-enbâi'l-umr* (nşr. Hasan Habeshî), Kahire: Lecnetü'l-İhyâi't-Türâsî'l-İslâmî, c. 1, s. 541.

³⁶ Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 248.

³⁷ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 264; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, c. 11, s. 242.

³⁸ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 5, s. 145.

³⁹ İbn Hacer, *İnbâü'l-ğumr*, c. 1, s. 267; a.mlf., *Ref'ü'l-isr*, s. 265; İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 7, s. 394.

Câmi'u's-sahîhi yer almaktadır.⁴⁰ Onun Şâfiî mezhebinden Mâlikî mezhebine geçtiği bildirilmektedir.⁴¹ Buradan hareketle onun önce Şâfiî fıkhnı daha sonra Mâlikî fıkhnı öğrendiğini düşünmek mümkündür.

Kemâleddin'in diğer oğlu Alameddin Muhammed'in hayatına dair bilgi mevcut değildir. Ancak Bedreddin'in aksine onun soyunun devam ettiği bilinmektedir. Alameddin Muhammed'in oğlu Tâceddin Muhammed'in doğum tarihi ve tahsil hayatı bilinmemekte sadece Şâban 856 (Ağustos-Eylül 1452) tarihinde öldüğü nakledilmektedir.⁴²

Tâceddin Muhammed'in iki oğlu mevcuttur. Bunlardan Muhammed'in hayatı hakkında bilgi yokken Alameddin Ahmed hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Onun doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte İbn Hacer, doğumunun 790 (1388) yılı öncesi olduğunu ve öldüğünde 50 yaşını geçtiğini nakletmektedir.⁴³ Rivayetler onun uzun bir hastalıktan sonra Kahire'de 25 Ramazan 842 (11 Mart 1439) Çarşamba günü öldüğü hususunda ittifak halindedir.⁴⁴

Alameddin'in soyunun devam ettiği bilinen diğer oğlu İmâdüddin'in oğlu Abdülvâhid Zekiyyüddin'in hayatına dair bilgi tespit edilememiştir. Bununla birlikte onun oğlu Takiyyüddin Muhammed'in hayatına dair az da olsa bazı bilgilere sahibiz. Mâlikî mezhebine müntesip olan Takiyyüddin Muhammed, Makrîzî, İbn Hacer ve İbn Tağrıberdî'nin aktardıkları rivayete göre 63 yaşında iken 3 Zilhicce 830 (25 Eylül 1427) tarihinde Mekke'de öldü.⁴⁵ Ancak İbnü'l-İmâd (ö. 1089/1679), onlardan farklı olarak bu tarihi 6 Zilhicce 830 (28 Eylül 1427) olarak vermektedir.⁴⁶ Sehâvî (ö. 902/1497) ise onun ilimle uğraşan bir aileye mensup olduğunu belirterek ailenin köklü bir geçmişe sahip olduğunu vurgular.⁴⁷

2. Görevleri

İhnâî ailesi fertlerinin birkaç nesil boyunca önemli görevlere getirildikleri görülmektedir. Bunlardan ailenin ilk tanınmış şahsiyeti Takiyyüddin, Kahire Mâlikî kâdilkudâtı İbn Mahlûf'un (ö. 718/1318)⁴⁸ nâibliğini yaptı. Onun bu görevi ne kadar uhdesinde tuttuğu bilinmemekle birlikte rivayetler, İbn Mahlûf'un ölümü üzerine yerine nâibi Takiyyüddin'in Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığına atandığı hususunda görüş birliği içindedir. Ancak bu atamanın tarihine dair farklı rivayetler aktarılmaktadır. Bunlardan İbn Kesîr'in naklettiğine göre Cemâziyelevvel 718 (Temmuz 1318) tarihinde Takiyyüddin, Kahire Mâlikî kâdilkudâtı oldu.⁴⁹ Makrîzî, İbn Mahlûf'un 12 Cemâziyelâhir 718 (11 Ağustos 1318) tarihinde ölümü üzerine Şâban 718'de (Eylül-Ekim 1318) Takiyyüddin'in Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığına getirildiğini bildirmektedir.⁵⁰ İbn Hacer ise onun Cemâziyelâhir 718'de (Temmuz-Ağustos 1318) bu göreve tayin edildiğini nakletmektedir. Yine onun verdiği bilgilere göre bu atamayı gerçekleştiren Sultan Muhammed b. Kalavun (709-741/1310-1341) Takiyyüddin'i severdi.⁵¹

İbn Hacer, onun otuz iki yıl bu görevde kalarak, daha önce hiçbir Mâlikî'nin söz konusu görevde bu kadar uzun süre kalmadığını vurgulamaktadır. Anlatımına devam eden İbn Hacer'e göre Takiyyüddin, gözündeki rahatsızlık yüzünden Safer 750 (Nisan-Mayıs 1349) tarihinde kâdilkudâtlık görevinden istifa ettiğini bildirdi. Ancak istifasının kabul edilip edilmediğine değinmeyen İbn Hacer, onun istifa etmesinden hemen sonra öldüğünü nakletmektedir.⁵² Bununla birlikte İbn Hacer bir başka eserinde onun istifasından bahsetmeksizin hastalığı dolayısıyla öldüğünü ve 750 yılı başındaki (Mart-Nisan 1349) ölümüne kadar görevde kaldığını bildirir.⁵³

Kahire Mâlikî kâdilkudâtı Takiyyüddin'in görev süresi içinde karşılaştığı üç olay tespit edildi. Bunlardan ilki, onun Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığına getirilmesinin ardından yaşadığı bir sıkıntı ile ilgilidir. Şöyle ki bu tayinden sonra Kahire Hanefî kâdilkudâtı Şemseddin İbnü'l-Harîrî (ö. 728/1328),⁵⁴ onun tecrübesiz biri olduğuna ve ehliyet sahibi olmadığına dair bir şikâyet mektubu kaleme aldı. Mektubu yazdıktan sonra Sultan Muhammed b. Kalavun'a ulaştırmak için yola çıktı. Ancak yolda katrından düşerek bazı yerlerini kırdı. Aldığı yaralar yüzünden bir süre evinde istirahat etmek zorunda kaldı ve bu süre

⁴⁰ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 264-265.

⁴¹ İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 8, s. 489.

⁴² Sehâvî, (t.y.). *ed-Dav'ü'l-lâmi li-ehli'l-karni't-tâsi'*, Beyrut: Dârü'l-Cil, c. 9, s. 38.

⁴³ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 4, s. 122.

⁴⁴ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 7, s. 425; İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 2, s. 145-146; a.mlf., *en-Nücûm*, c. 15, s. 208; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 9, s. 353.

⁴⁵ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 7, s. 165; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 3, s. 394; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, c. 14, s. 315.

⁴⁶ İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 9, s. 283.

⁴⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, c. 8, s. 132.

⁴⁸ Hayatı için bkz. Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 3, s. 10; İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 280-281.

⁴⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 178.

⁵⁰ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 3, s. 7.

⁵¹ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 352.

⁵² İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 353.

⁵³ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 3, s. 408.

⁵⁴ Hayatı hakkında bkz. Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, c. 33, s. 196-197; Safedî, *el-Vâfi*, c. 4, s. 67; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 307; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mudîyye*, c. 3, s. 250; İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 4, s. 39-40.

zarfında kâdılkudâtlık görevini yerine getiremedi.⁵⁵ Kaynaklarda bu şikâyetin sultana ulaşıp ulaşmadığı, eğer ulaştı ise sultanın tutumu hakkında herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Takiyyüddin'in sultanla iyi ilişkiler kurması bu mektuptan sultanın haberinin olabileceğini akla getirmektedir. Öte yandan Şemseddin İbnü'l-Harîrî'nin ölümüne kadar kâdılkudâtlık görevini sürdürmesi⁵⁶ bu mektuba dair sultanın herhangi bir haberinin olmadığını düşündürmektedir.

İkinci olay, Takiyyüddin'in kâdılkudâtlık görevi ile ilgilidir. O, hayatı hakkında bilgi bulunmayan İsmail el-Zenâdika isimli bir şahsı, muhâkeme ettikten sonra 23 Safer 720 (4 Nisan 1320) tarihinde ölüm cezasına çarptırdı.⁵⁷ Ancak bu cezanın sebebi hakkında bir kayda rastlanmamaktadır.

Söz konusu görevi sırasında üçüncü olay, İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ile arasında yaşanan tartışmadır. Bu tartışmanın temelinde İbn Teymiyye'nin kabir ziyareti ile ilgili görüşüne Mâlikî kâdılkudât Takiyyüddin'in karşı çıkması yatmaktadır. Bunun üzerine İbn Teymiyye, sert bir tepki göstererek Takiyyüddin'i câhil olarak nitelendirdi. Takiyyüddin ise onun bu nitelendirmesini hakaret olarak algılayarak durumu sultana ilettili. Bu şikâyeti haklı bulan sultan, İbn Teymiyye'yi cezalandırıldı. Böylece 9 Cemâziyelâhîr 728 (21 Nisan 1328) Pazar günü, İbn Teymiyye'nin kalem, kitap ve okkalari elinden alındı ve kitap yazmaktan ve mütalaadan men edildi. Receb ayının başında (Mayıs) kitapları Dımaşk'taki el-Âdiliyyetü'l-kübrâ medresesinin kütüphanesine taşındı. Kâdılkudâtlar ve bazı fakihler bu kitaplardan bir kısmını aralarında paylaştılar.⁵⁸

Takiyyüddin'in Sultan Muhammed b. Kalavun ile iyi ilişkiler kurması sayesinde sultanın aldığı kararlarda belirleyici olabildiği görülmektedir. Nitekim tarihi belirtilmemekle birlikte mezâlim oturumlarının düzenlendiği dârüladlde yapılan bir toplantıda Sultan, orada bulunanlardan Arapça bilen, sâkin, ahlaklı ve eğitim dışında herhangi bir şeyle meşgul olmayan birisini tavsiye etmelerini talep etti. Yapılan tavsiyeler neticesinde ismi belirtilmemekle birlikte bir kişinin öne çıktığı aktarılmaktadır. Ancak Mâlikî kâdılkudât Takiyyüddin, öne çıkan bu ismin İbn Teymiyye taraftarı olduğunu belirterek, sultanı vazgeçirmeyi başardı.⁵⁹ İbn Hacer, Takiyyüddin'in İbn Teymiyye ve taraftarlarına muhalif olduğunu hatta kâdılkudâtlığı esnasında bazı taraftarlarına tazir cezası da verdiğini bildirmektedir.⁶⁰

Ailenin ikinci tanınmış şahsiyeti Alameddin'in İskenderiye kâdılkudâtlığı görevinde bulunduğu kaydedilmektedir. Bununla birlikte Alameddin'in bu göreve ne zaman getirildiği ve bu görevi ne kadar süre ile yürüttüğü hakkında bilgi mevcut değildir. Erken dönem Memlûk tarihçilerinden Nüveyrî'ye (ö. 733/1333) göre, Dımaşk Şâfiî kâdılkudâtı Alâaddin el-Konevî (ö. 729/1329)⁶¹ ölünce Sultan Muhammed b. Kalavun, yaptığı istişare sonucunda İskenderiye kâdılkudâtı Alameddin'i Kahire'ye davet etti. 729 Zilhicce başında (Eylül 1329) Kahire'ye gelen Alameddin, 4 Muharrem 730 (28 Ekim 1329) Cumartesi günü sultanın huzurunda kâdılkudâtlık hilati giydi. Bir hafta kadar Kahire'de kaldığı anlaşılan Alameddin, 11 Muharrem (4 Kasım) Cumartesi günü Dımaşk'a doğru yola çıktı. Dımaşk nâibi Tengiz (712-740/1312-1340)⁶² ile birlikte Halil ve Kudüs şehrine ulaştı. Kudüs'te Tengiz'in yaptırdığı medresede⁶³ ders verdi. Daha sonra 24 Muharrem 730 (17 Kasım 1329) Cuma günü Dımaşk'a ulaştılar. Onun Dımaşk Şâfiî kâdılkudâtlığı ile ilgili taklidi,⁶⁴ Emevî Camii'nde 1 Safer 730 (24 Kasım 1329) Cuma günü okundu. 3 Safer (26 Kasım) Pazar günü önce el-Âdiliyyetü'l-kübrâ'da sonra Gazzâliyye'de⁶⁵ ders verdi.⁶⁶ Bir başka erken dönem Memlûk tarihçisi İbnü'l-Cezerî (ö. 739/1338), Nüveyrî ile benzer anlatıma sahip olmakla birlikte bazı farklı bilgiler sunmaktadır. Onun anlatımına göre Alameddin, Kahire'de bulunan Dımaşk nâibi Tengiz ile birlikte Kahire'den ayrılarak Halil ve Kudüs'e doğru gitti. Kudüs'e ulaştıklarında Alameddin, Tengiz'in yaptırdığı medresenin müderrisliğine getirildi ve burada ilk dersini verdi. Ardından onun burada ders vermesi için istediği kişiyi nâib edinmesine izin verildi.⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, Alameddin'in 25 Muharrem 730 (18 Kasım 1329) Cumartesi günü Dımaşk'a ulaştığını ve Cuma namazı kıldığını bildirmektedir. Ancak İbnü'l-Cezerî'nin

⁵⁵ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 3, s. 408.

⁵⁶ İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 4, s. 40.

⁵⁷ İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 2, s. 432.

⁵⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 293.

⁵⁹ Safedî, *A'yânü'l-asr*, c. 3, s. 363.

⁶⁰ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 353.

⁶¹ Hayatı hakkında bkz. Safedî, *A'yânü'l-asr*, c. 3, s. 288-290; Sübki, *Tabakât*, c. 10, s. 132-135; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakât*, c. 2, s. 357-359; İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 3, s. 24-29.

⁶² Hayatı ve faaliyetleri için bkz. Fatma Akkuş Yiğit, (2014). "Emir ve Devlet: Dımaşk Nâibi Emir Tengiz'in Hayatı", *Gazi Türkiyat*, c. 14, s. 127-144.

⁶³ Tenkiziyye olarak isimlendirilen bu medreseye dair bilgi için bkz. Uleymî, (1999). *el-Ünsü'l-celîl bi-târîhi'l-Kudüs ve'l-Halîl* (nşr. Adnan Yunus), Amman: Mektebetü Dendis, c. 2, s. 78.

⁶⁴ Tayin belgesi anlamına gelen taklid hakkında bkz. Aydın Usta, (2010). "Taklid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 39, s. 465-467.

⁶⁵ Dımaşk'ın önemli medreseleri arasında yer alan Gazzâliyye'de Şâfiî fıkhı okutulmaktadır. Medrese hakkında bkz. Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 313-323.

⁶⁶ Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, c. 33, s. 227.

⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, *Havâdisü'z-zamân*, c. 2, s. 378-379.

çelişkiye düşerek Alameddin'in Cumartesi ulaştığını ve Cuma namazını kıldığını belirtmesi tarih konusunda hata yaptığını göstermektedir. Anlatımına devam eden İbnü'l-Cezerî, Alameddin'in Cuma namazından sonra tebrikleri kabul ettiğini ve kendisine verilen hiçbir hediyeyi almadığını ifade etmektedir.⁶⁸ 1 Safer (24 Kasım 1329) Cuma günü namazdan sonra Alameddin'in taklidi Dımaşk nâibi Tengiz ve kâdilkudâtların da bulunduğu bir heyetin huzurunda okundu ve ardından kasideler okundu. 3 Safer (26 Kasım) Pazar günü Alameddin önce Gazzâliyye'de sonra el-Âdiliyyetü'l-kübrâ'da ders verdi. İkinci namazından sonra âdet olduğu üzere el-Âdiliyyetü'l-kübrâ medresesinin eyvanında oturdu.⁶⁹

İbnü'l-Cezerî'nin Alameddin'in önce Gazzâliyye'de daha sonra da el-Âdiliyyetü'l-kübrâ'da ders verdiğini belirtmesi, Dımaşk kâdilkudâtlarının âdetlerine aykırı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim İbn Kesîr ve İbn Tolun, Nüveyrî'yi destekler biçimde onun âdet olduğu üzere önce el-Âdiliyyetü'l-kübrâ medresesine gittiğini ve burada ders verdiğini aktarmaktadırlar. Buradaki dersten sonra Alameddin, Gazzâliyye medresesine giderek burada da ders verdi.⁷⁰ İbnü'l-Cezerî'nin anlatımından bu medresedeki dersten sonra Alameddin'in yeniden el-Âdiliyyetü'l-kübrâ medresesine geçtiğini düşünmek mümkündür.

Alameddin, Dımaşk Şâfiî kâdilkudâtlığını ölümüne kadar sürdürdü.⁷¹ İki yıl sekiz ay süren kâdilkudâtlık görevi ile birlikte el-Âdiliyyetü'l-kübrâ'da ve Gazzâliyye medreselerinde müderrislik yapan Alameddin'in müderrislik görevleri de ölümüyle sona erdi.⁷² Nuaymî, hayatının sonlarına doğru kısa bir süre eş-Şâmiyyetü'l-Berrâniyye medresesinde de müderrislik yaptığını aktarmaktadır.⁷³

Alameddin'in dört oğlundan ikisi kâdilkudâtlık görevinde bulunurken, diğer iki oğlu bu göreve getirilmemiştir. Bunlardan hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Kemâleddin, Kahire'de amcası Takıyyüddin'in Mâlikî kâdilkudât nâibliği,⁷⁴ kadıaskerlik ve nezâretü'l-hızâne⁷⁵ görevlerinde bulundu.⁷⁶ Alameddin'in diğer oğlu İmâdüddin'in hayatına dair herhangi bir kayda rastlanmamakla birlikte İbn Kesîr, onun yaşının küçük olmasına rağmen Cemâziyelâhir 731 (Mart-Nisan 1331) tarihinde Sârimiyeye medresesi⁷⁷ müderrisi olduğunu ve Receb (Nisan-Mayıs) ayındaki ilk dersine, Dımaşk Şâfiî kâdilkudâtı olan babası Alameddin'in de katıldığını bildirir.⁷⁸ İbn Kesîr'den naklen Nuaymî, İmâdüddin'in Rebûlâhir 731 (Ocak-Şubat 1331) tarihinde bu medresenin müderrisliğini üstlendiğini bildirirken ilk ders verdiği tarihi Bîrzâlî'den naklen 19 Receb (28 Nisan) olarak vermektedir.⁷⁹

Alameddin'in Mâlikî mezhebine mensup oğullarından Tâceddin, kâdilkudât naibliği görevinde bulundu.⁸⁰ Ancak onun hangi kâdilkudâtın naibliğini yürüttüğüne dair bir kayda rastlanılmadı. Bununla birlikte amcası Takıyyüddin'in ölümü üzerine Kahire Mâlikî kâdilkudâtı olarak atanması Kahire'de ve amcasının nâibliğini üstlendiğini akla getirmektedir. Onun kâdilkudâtlığa atanması ile ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Bunlardan Safedî, 749 (1348-1349) yılında bu görevi üstlendiğini,⁸¹ Makrîzî, Muharrem 750 (Mart-Nisan 1349) tarihinde onun kâdilkudât olduğuna dair hilat giydiğini,⁸² İbn Hacer, 750 (1349-1350) yılında söz konusu görevi üstlendiğini bildirir.⁸³ Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığı görevi ile birlikte 753 (1352-1353) yılında nezâretü'l-hızâne görevine de getirildi. Ancak daha sonra bu görevinden istifa etti.⁸⁴ Onun bu görevi kaç yıl yürüttüğü bilinmemektedir. Makrîzî, 2 Safer 756 (16 Şubat 1355) Pazartesi günü Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığından azledildiğini ve nezâretü'l-hızâne olarak tayin edildiğini ve bu göreve kardeşi Burhâneddin'i nâib olarak getirdiğini haber verir. ⁸⁵ Makrîzî, onun yerine Nureddin es-Sehâvî'nin (ö. 756/1355)⁸⁶ getirildiğini ancak Nureddin'in 7 Cemâziyelevvel 756 (20 Mayıs 1355) tarihinde ölümü üzerine Tâceddin'in Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığına iade edildiğini kaydeder.⁸⁷ İbn Hacer, Makrîzî'den farklı olarak Tâceddin'in kâdilkudâtlıktan azil tarihini gün vermeksizin Safer 756 (Şubat-Mart 1355) şeklinde nakleder.

⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *Havâdisü'z-zamân*, c. 2, s. 379-380.

⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *Havâdisü'z-zamân*, c. 2, s. 381.

⁷⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 321; İbn Tolun, *Kudâtü Dımaşk*, s. 93.

⁷¹ İbnü'l-Cezerî, *Havâdisü'z-zamân*, c. 2, s. 574.

⁷² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 353; Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 322.

⁷³ Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 224.

⁷⁴ İbn Râfî', *Vefeyât*, c. 1, s. 271; İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 1, s. 291.

⁷⁵ Sultanın sahip olduğu bütün eşyaların muhafazasından sorumlu olan nezâretü'l-hızâne hakkında bkz. F. Yahya Ayaz, (2008). *Türk Memlükler Döneminde Saray Ağalığı Üstâdârlık (1250-1382)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 29-30.

⁷⁶ İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 8, s. 211.

⁷⁷ Şâfiî fıkhı okutulan ve Dımaşk'ta şehir surlarının içinde yer alan bu medrese için bkz. Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 326-327.

⁷⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 18, s. 334.

⁷⁹ Nuaymî, *ed-Dâris*, c. 1, s. 248.

⁸⁰ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 412.

⁸¹ Safedî, *A'yânü'l-'asr*, c. 5, s. 130.

⁸² Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 101.

⁸³ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 412.

⁸⁴ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 173.

⁸⁵ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 220.

⁸⁶ Hayatı hakkında bkz. İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 1, s. 79.

⁸⁷ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 222.

Onun yerine getirilen Nureddin es-Sehâvî, yaklaşık 70 gün sonra ölünce Tâceddin, 7 Cemâziyelevvel'de (20 Mayıs) kâdilkudâtlığa iade edildi. İkinci kez bu göreve getirilen Tâceddin, 8 Safer 763'te (7 Aralık 1361) ölene kadar kâdilkudâtlığa devam etti.⁸⁸ Tâceddin'in dört sultan döneminde kâdilkudâtlık görevinde bulunduğu görülmektedir.

Alameddin'in Mâlikî mezhebine mensup üçüncü oğlu Burhâneddin, 762 (1360-1361) yılında meşhur Şâfiî fakihî İznevi'nin (ö. 772/1370)⁸⁹ kahire muhtesibliğinden istifa etmesi üzerine bu göreve getirildi.⁹⁰ Bundan kısa bir süre sonra Burhâneddin, kardeşi Tâceddin'in ölümünün ardından Kahire Mâlikî kâdilkudâtı oldu. Makrîzî, onun atanmasıyla ilgili önemli bir bilgi vermektedir. Buna göre Emîr Yelboğa (ö. 768/1366)⁹¹, aralarında Burhâneddin'in de bulunduğu bir grup fakihî huzuruna çağırıldı ve onları muhtelif görevlere tayin etti. 22 Safer 763 (21 Aralık 1361) Perşembe günü de bu atamaları Sultan Mansûr Selâhaddin'e (762-764/1361-1363) arz etti ve sultanın onayından sonra atananlara hilat giydirildi. Makrîzî, Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığı görevine getirilmeden önce onun Kahire muhtesibi ve Mansur hastanesi nâzirliği⁹² yaptığını bildirmektedir.⁹³ İbn Hacer ise bu görevden önce muhtesiblik, nezâretü'l-hizâne ve Mansur hastanesi nazırlığı yaptığını ayrıca kâdilkudât olan kardeşi Tâceddin'in nâibi olduğunu ve kâdilkudâtlığa atanmasının Safer 763 (Kasım-Aralık 1361) tarihinde gerçekleştiğini haber verir. Burhâneddin, kâdilkudâtlık görevini ölümüne kadar sürdürdü. Onun ölüm tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmakla birlikte bu rivayetler Receb 777 (Kasım-Aralık 1375) tarihinde birleşmektedir.⁹⁴

Burhâneddin'in kâdilkudâtlık görevi esnasında verdiği bir hükümden bahsedilmektedir. Makrîzî'nin anlatımına göre Cemâziyelevvel 774 (Ekim-Kasım 1372) tarihinde bir Pazartesi günü Burhâneddin, böyle gerektiği için biri hakkında idam kararı verdi.⁹⁵ Makrîzî, bu kararın gerekçesi ve idama mahkum edilen kişi hakkında herhangi bir bilgi aktarmaz. Makrîzî'de kapalı olan bazı noktaları İbn Hacer'in naklettiği rivayet ile açıklığa kavuşturmak mümkündür. Bu olayın sadece yılını aktarmakla yetinen İbn Hacer, bu şahsın Kahire'nin dış mahallelerinden birinde yaşadığını ve şeriata aykırı işler yaptığı gerekçesiyle kâdilkudât Burhâneddin tarafından idam cezasına çarptırıldığını bildirmektedir.⁹⁶

Burhâneddin'in yeğeni, Alameddin'in torunu Bedreddin'in ilk görevi, Tâceddin Muhammed b. Bahâuddin'in⁹⁷ ölümü üzerine 7 Şâban 772 (24 Şubat 1371) tarihinde getirildiği dârüladl müftülüğüdür.⁹⁸ İki kez Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığı görevini üstlenen Bedreddin'in ilk kez bu göreve getirilişi amcası Burhâneddin'in vefatından sonra oldu. Rivayetler bu konuda ittifak halindedir. Ancak bu ittifak, onun bu göreve tayin tarihinde bulunmamaktadır. Makrîzî'ye göre Bedreddin, 22 Receb 777 (17 Aralık 1375) Perşembe günü Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığına dair hilat giydi.⁹⁹ Makrîzî, onun azil tarihini vermeksizin 27 Zilkade 778 (7 Nisan 1377) Salı günü nâibi Alameddin el-Bisâti'nin (ö. 786/1384)¹⁰⁰ kâdilkudâtlık hilatı giydiğini kaydetmektedir. Bu atamanın Burhâneddin İbrahim b. el-Lübbân ve Re'sü nevbe kebir¹⁰¹ Karatây'ın (ö. 779/1378)¹⁰² vasıtası ile gerçekleştiğini ifade eden Makrîzî, Bunlar arasındaki sıkı ilişkilere değinmektedir. Kâdilkudât olarak atanan Alameddin el-Bisâti, Burhâneddin İbrahim b. el-Lübbân'ı nâibi edindi.¹⁰³ İbn Hacer ise, 24 Zilkade'de (4 Nisan) bu azlin gerçekleştiğini belirtmektedir.¹⁰⁴

İbn Hacer, Bedreddin'in atanmasına dair iki rivayet aktarmaktadır. Bunlardan *Ref'ü'l-isr'*de yer alan rivayete göre Bedreddin, Receb sonu 777 (Aralık 1375) tarihinde amcasının oğlu Burhâneddin'den sonra kâdilkudâtlığı üstlendi. Sultan Eşref Şa'bân öldürülünce de Zilkade 778 (Mart-Nisan 1377) tarihinde bu görevden uzaklaştırıldı.¹⁰⁵ Bu rivayette Bedreddin'in Burhâneddin'in amcasının oğlu olduğu bilgisi yanlıştır. Burhâneddin, Bedreddin'in amcasıdır. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr'*da naklettiği rivayette ise 777 yılı Receb

⁸⁸ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 412.

⁸⁹ Hayatı hakkında bkz. Saffet Köse, (2001). "İznevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23, s. 160-161.

⁹⁰ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 252.

⁹¹ Söz konusu yılda devlet yönetimini elinde bulunduran Yelboğa hakkında bkz. Ayaz, (2007). "Türk Memlûkler Döneminin Büyük Emirlerinden Yelboğa el-Ömerî (ö. 768/1366) ve İdaredeki Nüfuzu", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, XVI/1, s. 81-100.

⁹² Mâlî kurumların yönetici veya denetçilerini ifade eden nâzir hakkında bkz. Cengiz Tomar, (2006). "Nâzir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 32, s. 449.

⁹³ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 261.

⁹⁴ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 391; İbn Hacer, *ed-Dürer*, c. 1, s. 59; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 8, s. 431.

⁹⁵ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 351.

⁹⁶ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 36.

⁹⁷ Hayatı hakkında bkz. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 4, s. 342.

⁹⁸ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 340.

⁹⁹ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 389.

¹⁰⁰ Hayatı hakkında bkz. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 293-294; a.mlf., *Ref'ü'l-isr*, s. 164.

¹⁰¹ Önemli askerî görevlilerden olan Re'sü nevbe kebir, sultan memlûklerini komuta eder. Detaylı bilgi için bkz. Ayaz, *Üstâdârlık*, s. 27.

¹⁰² Hayatı hakkında bkz. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 166.

¹⁰³ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 5, s. 19-20.

¹⁰⁴ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 133.

¹⁰⁵ İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 264.

ayında (Kasım-Aralık 1375) Bedreddin'in Kahire Mâlikî kâdılkudâtlığını üstlendiğini bildirir.¹⁰⁶ Aynı eserde, onun azledilme tarihine değinmeksizin onun yerine nâibi Alameddin el-Bisâti'nin 24 Zilkade 778 (4 Nisan 1377) tarihinde kâdılkudâtlığa getirildiği bilgisini verir.¹⁰⁷

İbn Tağrıberdî, Bedreddin'in tayin tarihini *Menhel*'de gününe kadar verirken *en-Nücûm*'da tarih belirtmemektedir. *Menhel*'deki rivayete göre 21 Receb 777 (16 Aralık 1375) Perşembe günü Sultan Eşref Şa'bân, nezâretü'l-hızâne Bedreddin'i Kahire Mâlikî kâdılkudâtlığına getirdi. 27 Zilkade 778 (7 Nisan 1377) tarihinde ise Bedreddin bu görevden uzaklaştırılarak yerine Alameddin el-Bisâti getirildi. İbn Tağrıberdî, ikisinin arasının açılmış olduğunu ifade etmektedir. Ancak bunun sebebine dair herhangi bir şeyden bahsetmemektedir. İbn Tağrıberdî'nin aktardığı bu rivayetten Bedreddin'in nezâretü'l-hızâne görevinde bulunduğu da anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ *en-Nücûm*'daki rivayette ise Kahire Mâlikî kâdılkudâtı Burhâneddin'in ölümünden sonra Eşref Şa'bân tarafından Kahire Mâlikî kâdılkudâtlığına getirildiğini onun azlinden sonra yerine Zilkade 778 (Mart-Nisan 1377) tarihinde Alameddin el-Bisâti'nin bu görevi üstlendiğini bildirir.¹⁰⁹

İkinci kez Kahire Mâlikî kâdılkudâtlığına getirilen Bedreddin, Makrîzî'ye göre 22 Safer 779 (30 Haziran 1377) tarihinde hilat giydi.¹¹⁰ Makrîzî, onun bu görevdeki ikinci döneminin ne zaman sona erdiği hakkında bilgi vermemektedir. Ancak onun yerine getirilen Alameddin el-Bisâti'nin 13 Cemâziyelevvel 779 (17 Eylül 1377) Pazartesi günü hilat giydiğini aktarmaktadır.¹¹¹

İbn Hacer, Bedreddin'in ikinci kez Kahire Mâlikî kâdılkudâtlığını üstlenmesine dair Makrîzî'den farklı olarak gün belirtmeksizin sadece ay ile yetinmektedir ve *Ref'ü'l-isr* ve *İnbâ'ü'l-gumr*'da Safer 779 (Haziran-Temmuz 1377) tarihine işaret etmektedir. Ancak onun bu görevden uzaklaştırıldığı tarih konusunda *Ref'ü'l-isr*'de kâdılkudâtlığa getirilmesinden yaklaşık seksen gün sonrasında işaret ederek 13 Receb (15 Kasım) tarihini vermektedir. *İnbâ'ü'l-gumr*'da ise Receb (Kasım-Aralık) ayında Bedreddin'in azledildiğini ve yerine Alameddin el-Bisâti'nin iade edildiğini bildirir. Daha önce geçtiği gibi, 13 Cemâziyelevvel 779 (17 Eylül 1377) Pazartesi günü Bisâti'nin kâdılkudâtlık hilatı giydiğini belirten Makrîzî'den farklı olarak İbn Hacer *İnbâ'ü'l-gumr*'da onun 23 Cemâziyelevvel 779 (27 Eylül 1377) tarihinde kâdılkudâtlığa iade edildiğini ifade etmektedir.¹¹² Bu farklı rivayetlerden hareketle İbn Hacer'in onun göreve başlama tarihini verdiğini düşünmek mümkündür.

İbn Tağrıberdî de Bedreddin'in kâdılkudâtlığa iade tarihini İbn Hacer gibi Safer 779 (Haziran-Temmuz 1377) şeklinde vermektedir. Ancak ondan farklı olarak Bedreddin'in azledilmesinden sonra Bisâti'nin yerine bu göreve yeniden getirilme tarihini 3 Receb 779 (5 Kasım 1377) Pazartesi günü olarak kaydetmektedir.¹¹³

İbn Hacer, ikinci kez kâdılkudâtlıktan uzaklaştırılan Bedreddin'in ölene kadar başka bir göreve getirilmediğini kaydetmektedir.¹¹⁴ İbnü'l-İmâd da İbn Hacer'i desteklemekle birlikte ondan farklı olarak azledildikten sonra hacca gittiğini ve 783 (1381-1382) yılına kadar oralarda kaldığını daha sonra Kahire'ye döndüğünü ve bir süre sonra da burada öldüğünü ifade eder.¹¹⁵

Bedreddin'in yeğeni Tâceddin Muhammed'in (ö. 856/1452) hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmazken onun kâdılkudât nâibliği görevinde bulunduğu zikredilmektedir.¹¹⁶ Tâceddin Muhammed'in hayatına dair bilgi sahibi olunan oğlu Alameddin Ahmet ise Kahire Mâlikî kâdılkudât nâibliği görevinde iki sene bulundu.¹¹⁷ Onun hangi kâdılkudâtın nâibliğini yaptığına dair bilgi bulunmamakla birlikte İbn Hacer, onun kâdılkudât nâibi olduğunu ve Bisâti'nin ölümünden sonra kâdılkudâtlık için adının geçtiğini ancak zayıflığı ve hastalığı dolayısıyla başka birinin kâdılkudât olarak atandığını bildirmektedir.¹¹⁸ İbn Hacer'in bu anlatımından onun Mâlikî kâdılkudât Bisâti'nin nâibliğini yaptığını söylemek mümkündür.

Alameddin'in oğlu İmâdüddin'in torunu Takiyyüddin Muhammed'in görevi hakkında İbn Hacer ve İbnü'l-İmâd, Mâlikî kâdılkudât nâibi olduğunu aktarırken, hangi şehirde bu görevi yürüttüğüne değinmemektedirler.¹¹⁹ Makrîzî ve İbn Tağrıberdî ise onun Kahire'de kâdılkudât nâibliği yaptığını ifade etmek suretiyle¹²⁰ İbn Hacer ve İbnü'l-İmâd'ın naklettiği rivayetteki eksikliği giderirler.

¹⁰⁶ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 105.

¹⁰⁷ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 133.

¹⁰⁸ İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 7, s. 394.

¹⁰⁹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, c. 11, s. 242.

¹¹⁰ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 5, s. 29.

¹¹¹ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 5, s. 37.

¹¹² Krş. İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 265. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 155-156.

¹¹³ İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 7, s. 394.

¹¹⁴ Krş. İbn Hacer, *Ref'ü'l-isr*, s. 265; a.mlf., *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 1, s. 155-156.

¹¹⁵ İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 8, s. 489.

¹¹⁶ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, c. 9, s. 38.

¹¹⁷ İbn Tağrıberdî, *Menhel*, c. 2, s. 146; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 9, s. 353.

¹¹⁸ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 4, s. 122.

¹¹⁹ İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, c. 3, s. 394; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, c. 9, s. 283.

¹²⁰ Makrîzî, *es-Sülûk*, c. 7, s. 165; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*, c. 14, s. 315.

Sonuç

Memlûkler döneminin ulemâ ailelerinden biri olan İhnâî ailesi, Mısır kökenli ve Şâfiî mezhebindedir. Meşhur şahsiyetleri Memlûkler döneminde yaşayan İhnâî ailesinin on üç üyesi tespit edilmiştir. Bunlardan İmâdüddin'in oğlu Abdülvâhid Zekiyyüddin, Tâceddin Muhammed'in oğlu Muhammed ve Kemâleddin'in oğlu Alameddin Muhammed'in hayatlarına dair herhangi bir kayıt yoktur. Ailenin Bahrî Memlûkler döneminde yaşayan üyeleri, Burcî Memlûkler döneminde yaşayanlara göre daha meşhur olup, haklarında daha fazla bilgi bulmak mümkündür. Burcî Memlûklerin sonlarına doğru aile fertleri şöhretlerini kaybetmeye başlamışlardır. Ailenin beş mensubu, mezhep değiştirerek Mâlikîliği benimsemiştir. Alameddin ve İmâdüddin hariç ailenin diğer fertleri Kahire'de yaşamış ve burada bir göreve getirilmiştir.

Ailenin beş üyesi, kâdilkudâtlık görevine tayin edilmiştir. Bu beş üye de Bahrî Memlûkler döneminde (648-784/1250-1382) söz konusu görevi üstlenmiştir. Onlar arasında kâdilkudâtlık görevi esnasında güçlü sultanlarla çalışanlar olduğu gibi çocuk yaştaki sultanlar döneminde de söz konusu görevi yürütenler de bulunmaktadır. Kâdilkudâtlık görevinde bulunanlardan dördü Kahire'de Mâlikî kâdilkudâtlı olup biri Dımaşk'ta Şâfiî kâdilkudâtlığı yapmıştır. Onlardan dördünün görevi ölüm ile sona ererken sadece birinin görevi azil ile bitmiştir. Bu durum, ailenin iktidar çevreleri ile iyi ilişkiler yürüttüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Aile üyeleri arasında kâdilkudâtlık görevinde en uzun süre bulunan 32 yıllı Takıyyüddin'dir. Sultan Muhammed b. Kalavun'la kurduğu iyi ilişkiler sayesinde bu göreve getirilen Takıyyüddin'in görevi ölüm ile sona ermiştir. Takıyyüddin'i 14 yıl ile Burhâneddin takip etmektedir. Onun bu göreve getirilmesinde etkili olan faktör amcası Takıyyüddin'inkinden farklıdır. O, devlet yönetiminde tek başına söz sahibi olan Emîr Yelboğa'nın himayesinde Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığı görevine atanmıştır. 13 yıl Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığı yapan Tâceddin'in görevi ölümle sona ermiştir. 2 yıl 8 ay Dımaşk Şâfiî kâdilkudâtlığında bulunan Alameddin'in görevi de ölümle sona erdi. Kâdilkudâtlık görevinde en az süre ile bulunan Bedreddin'dir. O, 17 ay Kahire Mâlikî kâdilkudâtlığında bulunmuş olup görevi azille sona ermiştir.

Aile fertlerinin kâdilkudâtlık dışında getirildikleri önemli görevler arasında yer alan kâdilkudâtlık nâibliğinde Takıyyüddin, Kemâleddin, Tâceddin, Alameddin Ahmet ve Takıyyüddin Muhammed bulunmuştur. Bu beş isim de Kahire'de Mâlikî kâdilkudâtlık nâibliğini üstlenmişlerdir. Kâdilkudâtlık nâibliği dışında Alameddin, İskenderiye kâdilkudâtlığı, Kemâleddin kadıaskerlik ve nezâretü'l-hızâne, Tâceddin nezâretü'l-hızâne, Burhâneddin muhtesiblik ve Mansûr hastanesi nâzırlığı, Bedreddin dârüladl müftülüğü görevlerine getirilmişlerdir. Aile fertlerinden Kahire'de müderrislik yapan herhangi bir isim tespit edilememiştir. Özellikle Kahire'de kâdilkudâtlık görevine getirilenlerin müderrislik yaptığına dair bir kayda rastlanmaması dikkat çekicidir. Bu durumu Kahire'de Mâlikî fıkının okutulduğu medrese sayısındaki azlık ile açıklamak mümkündür. Aileden müderrislik yapanlar arasında Dımaşk Şâfiî kâdilkudâtlı Alameddin ve İmâdüddin yer almaktadır. Her ikisi de Dımaşk şehrinde müderrislik yapan bu iki isimden Alameddin, şehrin önemli medreselerinde müderrislik yapmıştır.

KAYNAKÇA

- ATEŞ, Ali Osman (1994). "Dimyâti, Abdülmü'min b. Halef", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 9, s. 310-312.
- AYAZ, F. Yahya (2007). "Türk Memlûkler Döneminin Büyük Emirlerinden Yelboğa el-Ömerî (ö. 768/1366) ve İdaredeki Nüfuzu", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, S. XVI/1, s. 81-100.
- AYAZ, F. Yahya (2008). *Türk Memlûkler Döneminde Saray Ağalığı Üstâdârlık (1250-1382)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- AYBAKAN, Bilal "et-Tenbîh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 40, (2011), s. 447-449.
- ESCOVİTZ, J. (1983). "Patterns of Appointment to the Chief Judgeships of Cairo During the Bahri Mamluk Period," *Arabica* c. 30, s. 147-68.
- GÜLER, Zekeriya (2009). "Sittülvüzerâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 37, s. 277-278.
- İBN HACER (1997). *ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yânî'l-mietî's-sâmine* (nşr. Abdülvâris M. Ali), I-IV, Beyrut: Dârü'l-Cil.
- İBN HACER (1969). *İnbâü'l-ğumr bi-enbâü'l-umr* (nşr. Hasan Habeşi), I-IX, Kahire: Lecnetü İhyâi't-Türâsî'l-İslâmî.
- İBN HACER (1998). *Ref'ü'l-isr an kudâti Mısır* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire: Mektebetü'l-Hancî.
- İBN KÂDÎ ŞÜHBE (1978-1980). *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. el-Hâfız Abdülalim Han), Hindistan: Vezâretü'l-Maârif.
- İBN KESİR (1998). *el-Bidâye ve'n-nihaye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), I-XXI, Cize: Dârü'l-Hicr.
- İBN RÂFİ' (1982). *el-Vefeyât* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-II, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- İBN TAĞRİBERDÎ (1992). *en-Nüctümü'z-zâhire fi mülûki Mısır ve'l-Kahire*, (nşr. Muhammed Hüseyin Şemseddin) I-XVI, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İBN TAĞRİBERDÎ (1984-1999). *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstezfi ba'de'l-vâfi* (nşr. Muhammed Muhammed Emin), I-VIII, Kahire: el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Amme li'l-Kitâb.
- İBN TOLUN (1956). *Kudâti Dımaşk* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Dımaşk: Matbuâtü'l-Mecmai'l-İlmiyyi'l-Arabî.
- İBNÜ'L-CEZERÎ (1998). *Havâdisü'z-zamân ve enbâühü ve vefeyâtü'l-ekâbir ve'l-a'yân min ebnâihî* (nşr. Ömer A. Tedmürî), I-III, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- İBNÜ'L-İRÂKÎ (1989). *ez-Zeyl 'ale'l-İber* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

- İBNÜ'L-İMÂD (1986-1993). *Şezerâtü'z-zehab fi ahbâri men zehab* (nşr. Abdülkadir Arnaûd), I-X, Beyrut: Dârü İbn Kesîr.
- KÖSE, Saffet (2001). "İsnevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 23, s. 160-161.
- KUREŞİ (1993). *Cevâhirü'l-mudiyeye fi tabakâti'l-Hanefiyye* (nşr. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), I-V, Cize: Dârü'l-Hicr.
- MAKRİZİ (1997). *Kitâbü's-sülûk li-ma'rifeti düveli'l-mülûk* (nşr. Muhammed Abdülkadir Atâ), I-VIII, Beyrut: Dârü'l-Küttübi'l-İlmiyye.
- NUAYMÎ (1990). *ed-Dâris fi tarihî'l-medâris* (nşr. İbrahim Şemseddin), I-II, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- NÜVEYRÎ (2004). *Nihâyetü'l-ereb fi fününi'l-edeb*, (nşr. İbrahim Şemseddin), c. 33, Beyrut: Dârü'l-Küttübi'l-İlmiyye.
- ÖZEL, Ahmet (1999). "İbn Dakikül'îd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 19, s. 407-409.
- SAFEDÎ (1998). *A'yânü'l-asr ve a'vânü'n-nasr* (nşr. Ali Ebû Zeyd v.dğr.), I-VI, Dimaşk: Dârü'l-Fikr.
- SAFEDÎ (1962-2004). *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât* (nşr. Helmut Ritter v.dğr.), I-XXX, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- SALİBÎ, Kamal (1958). "The Banu Jama'a: A Dynasty of Shafi'ite Jurists in the Mamluk Period", *Studia Islamica*, c. 9, s. 97-109.
- SEHÂVÎ (t.y.). *ed-Dav'ü'l-lâmi li-ehli'l-karni't-tâsi*, I-X, Beyrut: Dârü'l-Cil.
- SÜBKÎ (1964). *Tabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-Kübrâ* (nşr. Mahmûd Muhammed Tanahi, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), I-X, Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbi el-Halebi.
- TOMAR Cengiz, (2006). "Nâzir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 32, s. 449.
- ULEYMÎ (1999). *el-Ünsü'l-celil bi-târîhi'l-Kudüs ve'l-Halil* (nşr. Adnan Yunus), I-II, Amman: Mektebetü Dendis.
- USTA, Aydın (2010). "Taklid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 39, s. 465-467.
- YÂKÛT EL-HAMEVÎ (1977). *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Beyrut: Dârü İhyâi't-Türasi'l-Arabî.
- YİĞİT, Fatma Akkuş (2014). "Emir ve Devlet: Dimaşk Nâibi Emir Tengiz'in Hayatı", *Gazi Türkiyat*, c. 14, s. 127-144.

Tablo 1: İhnâî Ailesi

